

INFO-1039
Primljeno / Received: 2007-04-13

UDK: 681.3:656.6:7.0
Stručni rad / Professional Paper

POMORSKA OLUJA I / ILI NJEZINE POSLJEDICE U LIKOVNOJ UMJETNOSTI

VISUAL ARTS THEME OF MARITIME STORM AND/OR ITS CONSEQUENCES

Eduard Pavlović, Kristian Debeuc*, Paula Jovanović*, Iris C. de Corbavia*

Psijhijatrijska klinika Rijeka, Rijeka, Hrvatska *
Psychiatric Clinic Rijeka, Rijeka, Croatia *

Sažetak

Pomorsku oluju uglavnom karakterizira silan vjor-ciklon, uragan razorne snage i more visoke jakosti. S druge strane brod, odnosno kompleksna pomorska zbilja, može poslužiti kao svojevrsan «socijalni laboratorij» različitih socijalnih interakcija, posebno zbog toga jer je stjecište različitih osoba kroz duže vrijeme te nametnute socijalne zavisnosti i socijalnog pritiska. Na brodu je veoma važno vjerovati u mogućnost rješavanja problema naročito u kriznim trenucima oluje i teških kvarova. Cilj ovoga rada nije bio kako sociološki ili psihološki približiti posebno složen odnos pomorca kao individue i njegove radne i socijalne sredine napose u kriznim trenucima oluje i teških kvarova nego vidjeti kako su to isto likovno mogli doživljavati i umjetnički artikulirati likovni umjetnici. Stoga su bili izdvojeni likovni radovi na temu pomorska oluja i/ili njezine posljedice evidentirane u dostupnim povijesno umjetničkim naslovima. Tako nam se danas sa crtežom Potop savršeno nadareni čovjek renesanse Leonardo da Vinci čini proročanski a Gustave Courbet sa svojom slikom Val u svojoj elementarnosti pun dramske snage. Izgleda da su se sa velikom temom poput pomorske oluje i / ili njezinim posljedicama mogli uhvatiti u koštac samo veliki umjetnici , poput L. da Vincija, W. Turnera ili pak inačica oluje poput O. Kokoschke, upravo zato što su svojim izuzetnim sposobnostima mogli uprizoriti vječnu borbu života i smrti / Erosa i Tanatosa - što nadasve simbolizira oluju na moru odn. borbu s njom.

UVOD

Oluja
Pojam

1. meteorološki pojam

- poremećaj u atmosferi koji izaziva značajne promjene u polju vjetera, tlaka i temperature u prostornim razmjerima koje sežu od veličine tornada (promjer=1km) do izvantropskih ciklona (promjera 3000 do 5000 km)
- vrlo jaki vjetar brzine 62-72 km/h

Abstract

A maritime storm is characterized with strong, destroyed wind and with powerful sea. On the other side ship as one complex maritime reality is able to be one specific «social laboratory» due to various interactions, social dependents and pressures of different persons within the long time. It is very important to believe in possibility of dealing with crisis of storm or ship damage. The aim of this paper didn't bring nearer social and individual mariner psychological aspects in the crisis of storm or ship damage than to bring nearer the storm and ship damage impression and their articulation by visual artists. Therefore visual art works on theme of maritime storm and/or its consequences were sorted out available books of visual arts history. In this way The flood of the magnificent Leonardo da Vinci is prophetic now such as The wave of Gustave Courbet with its fullness of elementary dramatic power. It seems that the big theme as maritime storm and/or its consequences i.e. its variant could be articulated only by great visual artists as L. Da Vinci, W. Turner or O. Kokoschke because they could make the scene of maritime storm as the undying battle between life and death i.e. Eros and Thanatos.

2. preneseno značenje

- događaj koji ima velikog odraza, metež i sl.

3. vojno- politički pojam

- naziv za vojno-redarstvenu operaciju (od 4. do 7. kolovoza 1995.) oslobađanja okupiranih prostora RH (Banija, Kordun , Lika, Ravni kotari i Zagora) od srp. pobunjenika

Vrste oluja

1. grmljavinska oluja

- olujni vjetar praćen grmljavinom, katkada i tučom
- 2. prašinska/pješčana /pustinjska oluja
 - olujni vjetar koji nosi velike količine prašine/pijeska i znatno smanjuje vidljivost

Jakost oluje

1. olujni vjetar
 - vjetar jakosti 8 Beaufortove skale puše brzinom od 62-74 km/h, lomi grane drveća
2. oluja
 - vjetar jakosti 9 BS puše brzinom od 75-88 km/h, prouzrokuje štete na zgradama
3. jaka oluja
 - vjetar jakosti 10 BS puše brzinom od 89-102 km/h, čupa drveće s korijenjem
4. teška oluja
 - vjetar jakosti 11 BS puše brzinom od 103-117 km/h, počinja teške štete na većem području (vrlo rijetka pojava kod nas)
5. silan vjhor-ciklon/orkan/uragan/hariken
 - a) meteorološki
 - vjetar jakosti 12 BS puše brzinom od 118-133 km/h, opustoši čitav kraj (kod nas se gotovo nikada ne događa; vrlo razvijen tropski ciklon razorne snage, brzina vjetra pri tlu prelazi 118 km/h; pojavljuje se na sjevernom Atlantiku, Karipskom otočju, Meksičkom zaljevu i u istočnom i sjevernom dijelu Pacifika); u Japanu i Kini tajfun
 - b) preneseno značenje
 - silan zanos, oduševljenje, gnjev velike mase naroda

• Valovi

• Pojam

Morski valovi su valna gibanja morske površine izazvana vjetrom-vjetrovno valovlje; u širem smislu sva valna gibanja mora zovu se valovi. Najšire rečeno morska voda gotovo je uvijek na neki način kaotična, ustalasana bilo kao rezultat /proces osciliranja morske površine pod djelovanjem sila površinske napetosti i/ili pak djelovanja gravitacijskih sila.

• Vrsta/klasifikacija valova

Osnovna klasifikacija svih vrsta valova je prema njihovim valnim frekvencijama odn. periodima.

1. prema načinu gibanja valne forme: progresivni, stojni, miješani i uzdužni

2. prema relativnoj dubini mora: kratki valovi ili valovi dubokog mora, valovi na ograničenoj dubini, dugi valovi ili valovi plitkog mora
3. prema načinu djelovanja uzbudnih sila: prisilni valovi i slobodni valovi
4. prema obliku valnoga profila: pravilni (sinusoidni), neredni (trodimenzionalni) i nepravilni (dvodimenzionalni, slučajni)
5. prema dubini prostiranja valnog poremećaja: površinski i unutarnji

Opaska: atmosferski uzrokovani valovi su vjetrovni (obuhvaćaju valna gibanja izazvana neposrednim djelovanjem vjetra na morsku površinu) i meteorološki (obuhvaćaju neperiodična valna gibanja mora uzrokovana velikim dinamičkim procesima u atmosferi); vjetrovni valovi ili živo more (stvoreni lokalnim vjetrom nepravilni su, kratkobregoviti i nepredvidivi drugim riječima kaotični : postoji i velika varijabilnost perioda i valnih duljina), mrtvi valovi ili mrtvo more (valovi izvan zone vjetra, pravilniji/dugobregovitiji i predvidljiviji nego vjetrovni valovi, nerijetko se nazivaju vjesnicima oluje), divovski val (nastaje interferencijom teških vjetrovnih valova, neobično su visoki/17-24 m, jedna od najrjeđih i najopasnijih pojava za brod); stanje mora (SM: značajna valna visina, perioda, jakost vjetra i brzina vjetra; na primjer stanje mora SM 8: značajna valna visina 9-13,7 m, perioda 12-14 s, jakost vjetra 9/10 Bf, brzina vjetra 20,8-28,4 m/s); cunami / tsunami su morski valovi uzrokovani podmorskim potresom kojem je žarište unutar Zemljine kore /1/.

Brod kao radno mjesto

• Pojam i posebnosti

Brod je autonoman i vrlo složen, ergonomski, ekološki i socijalni sustav gdje specifični uvjeti radnog i životnog okruženja ne omogućavaju odgovarajući odmor niti povoljno korištenje zdravstvene zaštite. Brod, odnosno kompleksna pomorska zbilja, služi kao svojevrstan «socijalni laboratorij» različitih interakcija, posebno zbog toga jer je stjecište različitih osoba kroz duže vrijeme te nametnute socijalne zavisti i socijalnog pritiska. Ovaj socijalni utjecaj svakako ima i svoju osnovu u očekivanju, mišljenju i reakcijama većine. Pomorac mora biti sposoban shvatiti da vlastite vrijednosti nisu nužno bolje ili lošije od vrijednosti drugih. Na brodu je veoma važno vjerovati u mogućnost rješavanja problema, naročito u kriznim trenucima oluje i teških kvarova. Također, svi uređaji, alati, metode rada a pogotovo uvjeti u kojima se obavlja rad nisu u skladu s čovjekovim anatomskim,

fiziološkim, psihofiziološkim i psihosocijalnim osobinama. Sve više dolazi do dehumanizacije rada na brodu i pomorci znaju reći da postaju moderno roblje /2/.

• Umjetnik i spoznaja morskih valova

Na prijelazu 15. u 16. st. Leonardo da Vinci je na osnovi svojih opažanja morskih valova, valnih gibanja žitnog polja i opisa u arapskim izvorima iz 10. do 12. st. pokušao objasniti «mehanizam» te pojave. On je iznio ideju da valno gibanje tekućine nije ništa drugo do osciliranje čestica vode oko nekog nepomičnog središta, pri istodobnom translatorskom gibanju valne forme po površini tekućine.

• CILJ

Cilj ovoga rada nije bio kako sociološki ili psihološki približiti posebno složen odnos pomorca kao individue i njegove radne i socijalne sredine napose u kriznim trenucima oluje i teških kvarova nego vidjeti kako su to isto likovno mogli doživljavali i umjetnički artikulirati likovni umjetnici.

• METODE

Za potrebe ovog rada su izdvojeni likovni radovi na temu pomorska oluja i/ili njezine posljedice evidentirane u dostupnim povijesno umjetničkim naslovima.

• REZULTATI

Autori (neki od likovnih umjetnika i tema pomorska oluja i/ili njezine posljedice)

Leonardo da Vinci (1452-1519), jedan od divova renesanse, iskazivao je izuzetnu radoznalost. Pri svemu što bi vidio, pitao bi se zašto i kako. Tako se pitao kako nastaju vjetar i oblaci, kako jedna struja vode odvodi drugu itd. Stoga je izradio i niz crteža svijeta što ga poplavljuje voda poput crteža *Potop*. Strpljivi promatrač hidrodinamike, izvanredni crtač i savršeno nadareni čovjek renesanse danas nam se čini proročanski. /3/

Hokusai (japanski slikar, XVIII st.) je svojim drvorezom u boji *Val* primjer ritma u slici, nečeg krajnje dinamičnog, nešto u čemu se osjeća projekcija slikara, njegova osobnost (njegova zbunjenost, njegova naglost, njegova misaona krivulja, osjećani tok-koncentracija, odmjerjenost) pak i njegovo disanje ili koračanje /4/.

William Turner (1775-1851) se svojim smionim kolorizmom krajina, mora i neba s punim pravom smatra jednim od preteča impresionizma /5/. Ali isto tako prikazuje i suvremene strahote svog vremena poput istinskih prizora trgovanja robljem. Tako u svojoj slici koju je nazvao *Trgovci robljem bacaju*

s broda mrtvace i samrtnike - dolazi tajfun htio nas je zainteresirati za strašne pripovijesti koje nisu samo oslikavanje blijede modrikaste boje crnačke noge i ružičastih riba što kruže /6/.

Još dvadeset godine prije Turnera Gericault, najbajronskiji od svih slikara, također se proslavio slikom o pomorskoj katastrofi. Fregata *Medusa* potonula je na putu u Senegal-stotinu četrdeset i devet putnika ukrvano na splav vukli su mornari veslaajući u barkama. Nakon nekog vremena posadi je bilo dosta ovog posla pa su prerezali konope i splav je zaplovila prema otvorenom moru. Putnici su bili prepušteni sigurnoj smrti. Nekolicina je nekim čudom preživjela i Gericault je od njih doznao sve strahote ovog događaja i naslikao *Splav «Meduza»* /7/.

Gustave Courbet (1819-1877) je slikar prema komu je zadatak slikara da u svom djelu poda neizvještačenu stvarnost i životnu istinu. Do te istine on dolazi učeći od prirode i nastojeći da vjerno ostvari njezine vidove-pejzaže, marine, a naročito ljudski lik kao portret, akt ili studiju u akciji. Revolucionar u umjetnosti je bio i revolucionar i u svojim političkim nadzorima aktivno sudjelujući u pariškoj komuni 1871. Realist u prikazivanju ljudi bio je realist i u prikazivanju prirode. To je pokazao i u slici kojoj je naziv «Val». Prema morskome žalu valja se teška vodena masa s bijelom krestom vala, a horizont je pritisnut tmastim oblacima. Slika je u svojoj elementarnosti puna dramske snage /8/.

• RASPRAVA

Raspraviti je zašto je nevjere na moru u većine umjetnika sinonim za tešku tragediju premda je naći i izuzetne umjetnike koji su do razine nadrealnog znali uprizoriti i druge (pak i istinite) događaje poput broda nasukanog na ledu što je još dvadeset godina prije Turnera -gotovo kad i Gericault- učinio Caspar David Friedrich naslikavši svoju *Oluju «Nade»* /9/. Nadalje raspraviti je u kojoj mjeri se užas, napose Turnerovih slika sa motivom borbe broda/njegove posade sa olujnim nevremenom na otvorenom moru, može izjednačiti sa silnim erotskim zanosom *Oluje Oskara Kokoschke*(1886.-1980.) /10/, a da se ne pomisli na vječnu borbu Erosa i Tanatosa –stalnu borbu života i smrti.

ZAKLJUČAK

Izgleda da su se sa velikom temom poput pomorske oluje i /ili njezinim posljedicama mogli uhvatiti u koštac samo veliki umjetnici, poput L. da Vinci, W. Turnera ili pak inačica oluje poput O. Kokoschke, upravo zato što su svojim izuzetnim sposobnostima mogli uprizoriti vječnu borbu života

i smrti - što danas simbolizira oluju na moru odn. borbu s njom.

Bilješke

- /1/ Hrvatski enciklopedijski rječnik. Novi Liber: Zagreb, 2002:871. i 1360.; Opća enciklopedija JLZ, 6. JLZ: Zagreb,1980:173.; Pomorska enciklopedija,5. JLZ: Zagreb,1981: 67-70 i 575.; Pomorska enciklopedija,8. JLZ: Zagreb,1989:376.; Vojna enciklopedija,6.Izdanje redakcije Vojne enciklopedije: Beograd,1973:379.
- /2/ Gjukić Branko, Stojanović Marija. Stres i međuljudski odnosi / Stress and interpersonal relations between seafarers. Naše more , 49(3-4), 2002: 83-89.
- /3/ Clark Kenneth. Civilizacija, treće izd. Mladost-Cankarijeva založba: Zagreb-Ljubljana 1987., str. 137.
- /4/ Peić Matko. Pristup likovnom djelu. Školska knjiga: Zagreb,1971., str. 146.
- /5/ Batušić Slavko. Pregled povijesti umjetnosti. Školska knjiga: Zagreb,1967., str. 106.

/6/ Ibidem /3/, str. 300.

/7/ Ibidem /3/, str. 301.

/8/ Ibidem /5/, str. 108.

/9/ Ibidem /3/, str. 299.

/10/ Kokoschka Oskar. Kokoschka. Panda libri: Roma,1990

Literatura

1. Plenković, J., Plenković, M., Etyka w biznesie – analiza historyczna i stan obecny, Technika-Informatyka-Edukacja, Teoretyczne i praktyczne problemy edukacji technicznej, Redakca Waldemar Furmanek, Aleksandar Piecuch, Wojciech Walat, Uniwersitet Rzeszowski, Rzeszow, 2005., 135-143.
2. Plenković M., *Social and communication aspects of media digitalization (2006-2012)* [in] *Technology and society 2006*. Ed. Juraj Plenković, Croatian Communication Association Zagreb 2006 (edited by English).
3. V. Vujić, *Menadžment ljudskog kapitala*, Sveučilište u Rijeci - Fakultet za turistički i hotelski menadžment, Rijeka, 2005.